

PARTICULARITĂȚI ALE IMAGINII DE SINE ȘI A STATUTULUI SOCIAL ÎN ADOLESCENȚĂ²¹

Ana TARNOVSCHI

*doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova*

Abstract. *A teenager's central problem is finding identity, a sense of self in relation to the outside world. The teenager is concerned about the level at which he is on a lot of dimensions (financial, esthetic, social, relational) and especially about the possibility of meeting the standards of his moral conscience. Human personality is built through interaction with others, beginning with childhood and continuing throughout the life. Family, group of friends, school requires individuals to comply with rules of conduct, positions, roles and statues, and the different groups they meet act as social integration bodies as a means of transmitting/assimilating relational models.*

Adolescența este o etapă determinantă pentru evoluția ulterioară a ființei umane și înțelegerea acestei vârste, din punct de vedere psihologic, este cheia pentru determinarea condițiilor unei dezvoltări armonioase a individului și a dezvoltării sănatoase a societății. Un aspect important al personalității care se cristalizează anume în această perioadă este imaginea de sine. Cu toate că formarea imaginii de sine începe încă din copilăria timpurie și continuă pe tot parcursul vieții, în adolescență ea se află într-o perioadă critică. Adolescentul

²¹ Lucrarea a fost efectuată în cadrul Proiectului *Bazele teoretice și metodologice ale asigurării activității psihologice în sistemul de învățământ general din perspectiva abordărilor societale contemporane*, cifrul: 20.80009.1606.10.

de azi se confruntă cu un șir de probleme, iar imaginea de sine o putem considera ca factor decisiv al asigurării confortului intern și al adaptării sociale. Această concluzie este accentuată de către mulți cercetători. Or, Mead consideră că imaginea de sine este puternic influențată de contextul social și de modul în care alte persoane reacționează față de noi, mai ales în adolescență, când ceilalți (grupul de semeni) devin pentru adolescent o a doua familie. În acest sens devine importantă poziția pe care o ocupă individul într-un anumit grup, adică statutul social [1; 3].

Conturarea imaginii de sine în adolescență este precedată de un lung și complex proces ce se desfășoară în etape anterioare acestora, copilăria și preadolescența, fiind marcate nu numai de modificări de natură fiziologică ci și psihologică, în contextul cărora interesul pentru autocunoaștere și cunoaștere de altul capătă semnificații deosebite. Evoluția ulterioară a individului va fi marcată în această perioadă și de modul în care imaginea de sine s-a conturat în adolescență.

Totodată, particularitățile personalității umane se construiesc prin interacțiune cu alții, începând cu copilăria și continuând de-a lungul întregii vieți. Familia, grupul de prieteni, școala solicită individul să se conformeze unor norme de conduită, poziții, roluri și statusuri. Diferitele grupuri pe care adolescentul le întâlnește acționează ca instanțe de integrare socială, ca mijloace de transmitere/asimilare a unor modele relaționale. Individul este legat de diferite instanțe culturale sau sociale, de structuri grupale și învață să se comporte ca un actor social în interiorul acestor structuri [2; 4].

Vârsta adolescentină este caracterizată prin apartenența la grupul social. Iată câteva caracteristici ale anturajului [2; 5]:

- Atracția către grupul de prieteni provine atât din nevoia de identificare a adolescentului cu o colectivitate care îi oferă identitate și poziții recunoscute, cât și din trebuința lui presantă de a căuta rezolvări ale unor probleme comune de viață, diferite de cele oferite de adulți.
- Grupul îi conferă, în același timp, adolescentului accesul la o serie de informații considerate „tabu” de familie sau școală, cum sunt cele legate de sexualitate, pornografie, droguri, etc.
- Prin intermediul anturajului, adolescenții învață de asemenea cum să evite constrângerile și tutela părinților și chiar modalitățile de manipulare a acestora.
- Grupul de prieteni înlătură ambiguitatea statutului de adolescent, oferindu-i recunoaștere, identitate și autonomie, adică tocmai acele calități pe care le vizează orice proces de socializare adecvat.
- Dacă nu există control parental, anturajul poate fi o „familie paralelă” definită prin raporturi informale care stimulează creativitatea adolescenților.

Adolescenții, fiind în situația de a face față nenumăratelor împrejurări în care acționează sau sunt nevoiți să acționeze, se implică și se comportă în situație într-un fel propriu în funcție de multiple cauze. Printre acestea, un loc aparte îl ocupă, fără îndoială, statutul pe care îl are și pe care-l asumă.

Nu toți adolescenții au același statut în cadrul grupului. Unii sunt foarte populari, iar alții sunt mai puțin plăcuți de către ceilalți, adică sunt neglijați sau ignorați. Statutul de respins tinde să se stabilească la vârsta preadolescenței și autoevaluările negative ale acestor copii constituie un factor de predicție a problemelor ulterioare în dezvoltare.

Cercetările care și-au propus să identifice tipurile de copii pentru fiecare categorie (populari-nepopulari), demonstrează că popularitatea și statutul în grup țin de relaționarea unor caracteristici ca stima de sine, bunătatea, spirit vesel, cunostințe despre inițierea relațiilor de prietenie [3; 5].

Odată ce un preadolescent dobândește un anumit statut în grup, comportamentul ce rezultă tinde să întărească atitudinea prietenilor din grup față de el și, astfel, se perpetuiază nivelul respectiv al popularității. Copii respinși petrec mai mult timp izolați, sau se angajează în comportamente negative (agresive) iar cei neglijați îi observă pe ceilalți, nu participă la jocurile lor. Copiii populari, în schimb, petrec mult timp angajându-se în jocuri de grup. Nu se poate afirma cu certitudine că stilurile comportamentale diferite ale acestor copii cauzează diferențele de statut în grupul de prieteni. Este evident însă că moduri diferite de acțiune pot întări atitudinile existente ale grupului față de acești copii [1; 4].

Grupul școlar antrenează un sistem complex de interacțiuni ce duce la stabilirea unei rețele de relații (fie formale, fie informale) corespunzătoare; el constituie un subsistem social care se relaționează cu alte subsisteme și se integrează în sistemul social [5]. Grupul de colegi are însă la rândul său anumite cerințe care pot influența imaginea de sine a adolescentului. Viața trăită alături de colegi îi aduce adolescentului adevărate invazii ale intimității și astfel se ajunge la presiuni puternice de acțiune contrar conștiinței lui. Grupul îi oferă totuși o anumită identitate, atât în termenii acceptării cât și prin definirea rolurilor. Reputația vocațională contribuie la structurarea rolului, statutului adolescentului, se știe că statutul este emancipația evaluării și competenței, având, deci, altă condiționare și structură psihogenetică decât rolul, deși la fiecare rol se tinde spre dobândirea unui statut [2; 5].

Cercetătorii menționează o idee importantă vis-a-vis de statutul adolescentului în grupul social și anume că fiecare adolescent are conștiința unui rol, a unei poziții pe care o ocupă în societate. De aceea înțelesul de eu este individual legat de poziția pe care o ocupă în societate. Dacă statutul social și rolul s-ar schimba de la o zi la alta s-ar cădea într-un haos psihologic. Ceea ce îi face pe adolescenți să se regăsească și să se recunoască este în mare măsură aceeași atmosferă socială pe care o respiră, stabilitatea familiei, a aspirațiilor etc. Echilibrul lor intelectual reflectă echilibrul grupului social din care fac parte [1; 3].

Problema imaginii de sine este una fundamentală pentru personalitatea umană. Acest aspect prezintă o actualitate maximă deoarece adolescența este perioada „marilor schimbări” și de modul în care se percepe adolescentul în această perioadă va depinde evoluția lui ulterioară. Totodată, imaginea de sine este un construct mental care se elaborează continuu, pe parcursul dezvoltării individului, de la naștere până la sfârșitul vieții și se supune influențelor educative. Imaginea de sine se formează încă din stadiile anterioare adolescenței, dar

în această perioadă ea se reorganizează și se consolidează. Stima de sine este o componentă afectiv-evaluativă a imaginii de sine și reprezintă modul în care ne evaluăm pe noi înșine în raport cu propriile așteptări.

În adolescență grupul are o influență majoră asupra membrilor săi, el asigurându-i adolescentului un suport psiho-afectiv și un mediu care poate lua în unele cazuri locul familiei. Statutul fiecărui adolescent în cadrul grupului este diferit, astfel se identifică diferite categorii (statuturi) de la cei mai populari până la cei marginalizați și izolați. Cercetările experimentale au constatat că nu există o corelație între imaginea de sine și statutul social în adolescență, ele coexistă, nu neapărat influențându-se. Imaginea de sine ridicată nu este echivalentă cu o popularitate sporită în cadrul grupului, respectiv imaginea de sine scăzută nu neapărat presupune și un statut social scăzut. Iar statutul social al adolescenților nu depinde neapărat de autoestimarea propriei persoane, ci mai curând de modul lor de a interacționa cu ceilalți, de atitudinea față de ei, de valorile comune împărtășite [4].

Studierea imaginii de sine în adolescență este impotrântă prin faptul că, așa cum susține Ursula Șchiopu, problema principală a perioadei pubertății și adolescenței este aceea a identificării de sine (personale) sau a dezvoltării conștiinței de sine. Un alt motiv, care face importanta studiarea acestei etape din viața omului, rezidă în faptul că în această perioadă se întâmplă cele mai multe schimbări sub toate aspectele, unele componente se consolidează și se amplifică, altele se formează acum. Imaginea de sine este un construct influența caruia se resimte la mai multe nivele ale personalității și important e faptul că imaginea de sine se cristalizează la această vârstă și va influența asupra evoluției ulterioare a individului [5].

Astfel, problematica imaginii de sine și a statutului social în adolescență se impune ca una cu valoare de impact decisiv asupra constituirii armonioase a personalității adolescentului.

Bibliografie:

1. Bonchiș E. *Studierea Imaginii de sine în copilărie și preadolescență*. Oradea: Editura Imprimeriei de Vest, 1997.
2. Crețu T. *Psihologia vârștelor*. Iași: Editura Polirom, 2009.
3. Modrea M. *Imaginea de sine și personalitatea în adolescență*. Focșani: Editura ALITER, 2006.
4. Neculau A. *Dinamica grupurilor*. Iași: Editura Polirom, Iași, 2007.
5. Șchiopu U. *Psihologia vârștelor*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1997.